

ומזה מבואר כמו שאמרנו, דמה גיאות הוא אי כוונתו ליישרות תאווה גשמית בעיניו, ועל כרחק כמ"ש שנתגאה להאמין בעצמו שמה שעניו חומדות ודאי הוא רצון הש"י. והאמת כן היה, ונענש רק על הגיאות. ואפשר דזהו גם כן כונת המרד והחטא שבטוטה שם, רק על שנתגאה בעיניו. וכן העיד הכתוב תיכף אחר כך: **ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא... ואע"פ שלמראית עיני בני אדם בעולם הזה נחשב זה כהולך אחר עיניו לחמוד בתאות עולם הזה ולחלל קודש ד' לבעול בת אל נכר, הוא בסוד עת אשר שלט האדם באדם לרע לו, לאדם בליעל. ובאמת בטח בנפשו דעיניו לא יכול להכניס בלבבו חמדות זרות כלל, ולפי שסביביו נשערה מאד נחשב זה לחטא, מה שהכניס עצמו לענין כזה ולתקיפות כזו לסמוך על עצמו כל כך אף בדבר זר כזה...'** (מתוך 'ישראל קדושים' עמ' 17. וכ"ה בלקוטי מאמרים דף קו).

עוד בענין שמשון, שורש נפשו, גבורתו, כשלונו ופרטי מאורעותיו — האריך רבנו צדוק הכהן זצ"ל בספרו 'ישראל קדושים' שם (עמודים 17-32. וע"ע מש"כ ב'פוקד עקרים' עמ' 23, 25, 39-40). ולרוב אריכות הדברים ועומקם, אין מקומם במסגרת זו. וראוי כאן לצטט את סוף דבריו:

'ועוד יש בזה דברים עמוקים שאי אפשר לפרש, וגם אין להאריך יותר מזה כאן, דהכוונה רק לבאר דחלילה לחשוב על משיח ה' במחשבת יעקב אבינו ע"ה (שחשבו למשיח, כשאז"ל), והתורה העידה עליו מנבואת יעאצ"ה שידין עמו כמיוחד שבשבתים וכיחידו של עולם, כאביהם שבשמים, ומגן עליהם כהקב"ה ורז"ל קראוהו גם כן 'אותו צדיק' בטוטה ט,ב, במקום שדברו גם כן מגנתו, והמשנה אמרה עליו שהלך אחר עיניו, וידוע שאין נקרא צדיק אלא שומר הברית ומי שלא קלקל ופגם בריתו כלל מימיו' — שהיה אוהב נשים ורודף אחר התאווה כאחד מהפריצים שטופי זימה — ח"ו וח"ו.

אבל דבר זה ממדרגת הקדושה הגמורה והגדולה שיש בישראל דלא עשה כן לכל גוי, שיוכל לעשות כל ענינים גופניים והנאות חמדות עולם הזה ולא ירגיש שום הנאת עולם הזה אלא הכל בכונת הלב לשם שמים לבד. ואם ריק הוא — ממך ריק, ולא כל אחד זוכה לזה, אפילו להבין ולהשיג דבר זה בשכל לבד, כל שאין מרגיש בלבבו בפועל שמץ מקדושה זו על כל פנים, דבאמת כל ישראל יוכלו להגיע לקדושה כזו גם כן, שכולם נקראו 'קודש' ו'קדושים' מצד שרשם, שמושרשים בקדושה עליונה הנמשכת מקדושתו יתברך, דחלק ה' עמו, אלא שהחטאים שמצד העולם הזה, שהם ההוצי (= הקוצים) הסובבים לאסא (= להדס), והחוחים המקיפים לשושנה גרמו מה שגרמו בעולם הזה, עד שנשבו ישראל בין העמים וגלו בראש גולים לצאת גם מקדושת הארץ שהיא אחרונה שבעשר קדושות...'

דף י

'הוחל שבועתו של אבימלך' — פרש רש"י: שבטלה שבועתו, לפי שהם (= הפלשתים) עברו על השבועה תחילה.

כתב רבנו ירוחם (ח"ו יד. הובא ביתה יוסף יר"ד רלו): **שנים שנשבעו לזה לזה, ועבר אחד על שבועתו, בטלה השבועה אף לגבי השני. והוכיח 'מפרק קמא דסוטה'. וכוונתו להוכיח מכאן, כמו שפרש"י. (כך מפורש בהגהות מרדכי (שבועות תשט) ובדרכי משה. אמנם, הט"ז (שם סק"ג) הבין שהוכחה מסוף הפרק, וכבר העירו על דבריו**

האחרונים — ע' הגהות עבודת הגרשוני שם, וב'פתח עינים' להרחיב"א כאן. וע"ע בשו"ת הרמ"א פג; שו"ת בית יצחק (שמלקיס) או"ח כח).

אף על פי שאי אפשר להשביע את הנולדים (כדברי הרא"ש בתשובה, הובא ביו"ד רכח), אפשר שהיה זה בחרם, וכמו שכתב הנודע-ביהודה (תנינא, יו"ד קמו) על שבועת הנשיאים לגבעונים. ומשמע שחרם על הנולדים חל מדאוריתא. אך אפשר כיון שמהתורה אין מפורש שצריך לקיימו, אין זה חיוב אלא מדברי קבלה. (עפ"י אור גדול ד, יא)

'שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר כי שמש ומגן ה' אלקים וגו'. אלא מעתה לא ימחה...'
— פירש הרשב"ץ (ח"א קעז): אין קושית הגמרא לאסור מחיקת 'שמשון', כי מותר למחוק שמות בני אדם אף על פי שהם נקראים בשם הקב"ה, כגון צורישידי עמנואל ואליה. וכן 'שלמה' שבשיר השירים מותר במחיקה (ער"ן שבועות טז: בדפי הרי"ף). אלא קושית הגמרא על 'שמש ומגן ה'...'. שסברו ששם הקב"ה הוא 'שמש'. ותרצו שכינוי הוא, שמאיר כשמש.

(מדברי התוס' משמע ש'שולם' הוא מהשמות שאינם נמחקים. [וכן כתבו הפוסקים להחמיר לכתחילה (ע' רמ"א יו"ד רעו, יג ובהגר"א שם), ואולם במקום הצורך או צורך גדול מותר למחוק, וביחוד אם הוא נכתב ככרכה ואיחול לאדם כגון שלום לך ולביתך. ע"ש יו"ד שם; מנחת חינוך תלו, ב; שו"ת שארית שמחה לט; אגרות משה או"ח ח"ד מ, ג; שבט הלוי ח"ד קנד, ב]. ונראה שגם לדברי התוס', שם אדם הקרוי שלום אין בו איסור מחיקה כלל, לדברי התשב"ץ. וכיוצא בדבר נחלקו האחרונים אם מותר לקרוא במרחץ בשם אדם שנקרא שלום. וכתב המשנ"ב (פד סק"ד) שאם כי להלכה העיקר לקולא, ירא שמים יש לו להחמיר. וצ"ע אם גם לענין מחיקה יש מקום להחמיר).

'חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן, שמשון בכחו שאול בצוארו...' — ע' באורך בספר קרן אורה.

(ע"ב) 'היא מוצאת — היא מיתוצאת מיבעי ליה...' — פירש מהר"ל: אמנם לשון 'מוצאת' מיושב על הוצאה [בבבנין 'מופעל'], אך היה לו לנקוט מלה המשתמעת על לשון הוצאה בלבד, וזהו **מיתוצאת מיבעי ליה** — שבכל מקום משמעותו הוצאה, כמו והיו תוצאותיו. ולא דוקא 'מיתוצאת' אלא היה יכול לכתוב 'היא הוצאה' בלשון עבר, שזה משמע יותר לשון הוצאה [ומה שאמר 'מיתוצאת' רצונו לומר לשון המורה יותר על הוצאה] — אלא בא הכתוב לרמוז שלא דבר קטון היה זה, שעל ידה יצאו מלכים וגואלים.

'לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן...' —
'אין אדם יכול להערים על מדותיו של הקב"ה. כיון שאדם גומר בדעתו לעשות איזו מצוה, או מקבל עליו שאם יבוא לידי נסיון יעמוד בו; אם הוא זוכה, אז מזמנים לו מן השמים נסיון זה בכל תקפו כדי שיתברר על עסקיו עד סוף כחו.

אף הצדקת תמר כיון שגמרה בדעתה להביא עצמה ואת יהודה לידי אותו נסיון, סייעה מן השמים שיצא הנסיון מדוקדק. הרי היא שרצתה לבוא לפני משפטו של יהודה ואמור אמרה, אראה לו סימניו, אם יודה יודה, ואם יכחיש יכחיש; אפשר שבסתר לבה בטחה כי יהודה יודה ולא יכחיש, הרי שנסינונה שלה לא היה שלם; מה עשה לה הקב"ה? כשהובאה לפני המשפט, בקשה לקחת אתה את הסימנים, ולא מצאה אותם. אברו ממנה!

לא התיאשה מן החיים. שכל המתיימש מחייו, אין מסירות נפשו נחשבת נסיון גדול. ובשעה שיצא דינה לשרפה, היתה משוועת, תנו לי לחיות. תנו את בני אשר במעי שיראו חיים ויחיו! ברם, את סודה לא גילתה!...

צד זכות כלפי הדיינים לא היה לה ללמד על עצמה, אבל תפלה לבוראה היתה לה. תלתה עיניה לשמי מרום וכך אמרה בתפלתה, רבש"ע, בבקשה ממך שברחמיך הרבים תענני בשעת צרתי זו. האר עיני שאמצא את שלשה עדי ואני מעמידה לך מחלצי שלשה אנשים קדושים שיקדשו את שמך וירדו לכבשן האש בבקעת דורא (התנבאה על חנניה מישאל ועזריה מבני יהודה שהשליכם נבוכדנצר לכבשן האש על שלא עבדו לצלמו), חנני וענני!

באותה שעה רמו הקב"ה למלאך מיכאל, הביא את שלשת עדיה הראשונים והאיר עיניה וראתה אותם...! (מתוך ספר הפרשיות — וישב [עפ"י בראשית רבה פה; יונתן בן עוזיאל ברכות מג.], ע"ש עוד כל הענין).

'נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים. מנלן? מתמר...! — מבואר בדברי התוס' כאן שחייב מן הדין הוא זה, שחייב אדם להמית עצמו ולא לבייש חברו ברבים. וכן משמע בשערי תשובה לרבנו יונה (שער ג, קלט). וכן כתב הפרי-חדש (בהגהותיו 'מים חיים' על הרמב"ם הל' יסודי התורה ה). ויש שכתבו שהלבנת פנים הוא בכלל 'אביורייהו' דשפיכות דמים, ולכן לא נמנה בנוסף לשלש עברות. (עפ"י שערי תשובה; חדושי הנצי"ב. וע' באמת ליעקב' שפירש דעת התוס' שמיאנו בכך, כי לענין שפיכות דמים שיסוד דינו משום 'מאי חזית דדמא דידך סומק טפי', אין שייך לאסור הלבנת פנים משום 'אביורייהו', מאחר ומ"מ אין כאן סברת 'מאי חזית').

והוכרחו התוס' לפרש כן, שאם לא היה זה מן הדין, היה אסור לתמר להחמיר בדבר (חידושי הגרי"ז על הש"ס). וכשיטת הרמב"ם (הל' יסודי התורה ה, ד) שכל שדינו ב'עבור ואל יהרג', אם נהרג הרי זה מתחייב בנפשו. ואמנם התוס' במקום אחר (עבודה זרה כז: ד"ה יכול) הסתפקו בדבר, אם רשאים להחמיר בשאר עברות ליהרג ולא לעבור. (וע"ע במש"כ ב'מנחה חריבה' כאן. ועוד יש לדון בזה לפי דעת הסוברים שכן נח מצווה למסור נפשו ולא לעבור על אחת משבע מצוותיו).

ואולם המאירי (כאן ובברכות מג.) כתב 'דרך הערה אמרו...! דרך צחות...!'. משמע שלדעתו לא אמרו כן אלא בדרך הפלגה. (אף השפת-אמת כתב על דברי התוס' 'זהו תמוה בעיני'. וכן בספר חדושים ובאורים כתב שאין נראה שיהא הדבר חייב גמור, אלא הנהגה ראויה היא. וגם מלשון 'נוח לו לאדם' משמע כן. ונשאר ב'צ"ע' בדברי התוס'. וראה בהרחבת ענין זה בשו"ת בנין ציון קע-ג; שו"ת יביע אומר ח"ו יו"ד יג, ב).

ובעלי המוסר והמחשבה אמרו, שמלבד החיוב שבדבר (להתוס'), כך גם ראוי לו לעשות, מבחינת התועלת והכדאיות שתצמח מן המעשה. ובוה מדויקת לשון חז"ל 'נוח לו לאדם' ולא אמרו 'חייב אדם'. (ע' בחידושי אגדות למהר"ל שבאר זאת, שפגיעה בצלם אלקים חמורה יותר מכליון הגוף ושרפתו. וע' בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ לו תשל"ב).

בספר 'מנחת שלמה' (ז) האריך לדון על מניעת הלבנת פנים ברבים במקום דחיית איסורים. ובסוף דבריו כתב, שלעבור על איסור תורה ב'קום ועשה' כדי למנוע הלבנת פני חברו — ודאי אסור. אמנם יש לדון על איסורים דרבנן, ואף על איסור תורה ב'שב ואל תעשה', שהתירו בגנאי גדול לעבור משום 'כבוד הבריות'. וסיים שהדבר צריך הכרע.

(יש להדגיש שלא דן אלא בעשיית פעולה למניעת הלבנת פנים. ואמנם נראה מצד הסברא, שהלבנת פני חברו ברבים

בפועל לא הותרה לאדם, גם אם לולא שילבין יהא נאלץ לעבור על איסור תורה, אפילו ב'קום ועשה'. כגון שמאיימים עליו להלבין פני חברו ברבים או לחלל שבת, שלכאורה נראה שיעבור, ולא יהרג ולא ילבין. וצ"ב. ודין הלבנת פנים וביזוי לאחרים כדי להציל אדם אחר ממיתה — יש שנראה מדבריהם לכאורה שאין הדבר מותר. ואולם לפי מה שהעלו הפוסקים (דלא כהגר"ש קלוגר ב'חכמת שלמה' חו"מ תכו) שחייב אדם לבנות עצמו כדי להציל את חיי חברו, נראה ממילא שמותר לבנות אחרים כדי להציל, ואף חייב לעשות כן במקום ההכרח, שהרי אותם אחרים הלא מחויבים בעצמם לעשות כן. [ומסתבר שאפילו באדם שאינו בר מצוה]. מאידך יש לדחות, שביזוי עצמו שאני, שאינו גדול כל כך ואינו כרציחה. ומקומו הוא מוכרע, שלא נמנעה תמר מלגרום ליהודה שיודה ויבייש עצמו כדי להצילה, משא"כ ביזוי אדם את חברו. וצ"ע. ע"ע במובא בסנהדרין עג, עה).

'יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים' — זהו הסוד הכבוש בבנין מלכות בית דוד ואורו של משיח, שהם שרשרת אירועים הנראים לעין—בשר כתקלות וחטאים, החשכות ופגמים, עד עת קץ הגאולה הגילוי. (ע' מי השלוח ח"א סו"פ וישב. וע"ע: פירוש האלשיך רות ג,ב; יעב"ץ; שער הגלגולים הקדמה טו כו לח; שער הפוסקים — איוב א; נועם אלימלך — קרח יז, טז-יז; מחשבות חרוץ עמ' 164. וע"ע: שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ ט תשל"ג; ספר התודעה פרק כט — מאת ה' היתה זאת').

'כיון שידעה שוב לא פסק ממנה' — רש"י פירש, שידע בה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה. ויש מפרשים 'שידעה' לשון ביאה. (ע' מהרש"א ובפירוש 'בכור שור'. וע"ע במרומי שדה. ובאור הענין על דרך הסוד — ע' בספר עשרה מאמרות 'אם כל חי' ג, יב).

'אבשלום נתגאה בשערו...' — ע' לקט שיחות מוסר לגר"א שר, ח"ב עמ' כו-כו.

'דאייתה לעלמא דאתי' — אף על פי שאין זכות האב מועילה לבן שנפטר, [שלא כזכות הבן המועילה לאב לאחר פטירתו, משום שבא בסיבתו, וכשהוא עובד אלקים הרי זו זכות לאב שהניח בן כזה] — זהו בסתם, אבל 'מי שעושה צדקה או תפלה בעד מי שכבר מת — מועיל למת, והוא מאמרם בדוד מלך ישראל שאמר 'בני בני' וכו'. וזהו מה שנהגו ישראל בצדקות וניחות נפש. ומה שאמרו מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת ומי שלא טרח בע"ש מה יאכל בשבת — הוא מה שיעשה האדם בעצמו, שהעולם הזה לכל אחד ואחד למעשה והשני לתגמול, דאין בשני מעשה שתתעסק בו הנפש לשנות תגמולה ולהוסיף ולגרוע כלל'. (שו"ת הרשב"א ח"ה מט. וכיו"ב כתבו התוס' בסוף דבריהם. וע"ע דברי סופרים לר"צ הכהן, י. וצ"ע במה שכתב באור זרוע לצדיק' עמ' 39).

ומנהג זה, ליתן צדקות ולהתפלל עבור המתים, מובא בפוסקים להלכה (ע' ב"י או"ח סוס"י רפד תרכא ומג"א). ואולם בשו"ת מהר"ם חלאוה (יז) האריך לבאר שאין מועילה צדקה בשביל המתים שכבר מתו, מלבד מה שכן צדיק מוכה את אביו, מאחר שהאב נטע עץ עושה פירות. והוא הדין לתלמידים הלומדים ועוסקים בתורת רבם לאחר פטירתו (וכדרך שרבי יוחנן עשה ל'אחר' עד שפסק עשן מקברו, בחגיגה טו:). וזה דומה למי שנדר בחייו לצדקה ונותנים את נדרו לאחר פטירתו, שיש לו זכות בדבר. ומה שאמרו שהעלהו דוד לאבשלום משבעת מדורי גיהנם, פירש מהר"ם חלאוה, מפני שאבשלום נטרד על שמרד באביו ורדפו וזלזל בכבודו, לכך על ידי מחילתו ותפילתו עליו, היקל ענשו.

פרפראות

'אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי... — כן דרכו של רב פפא בהרבה מאד מקומות בש"ס, להביא פתגמים ומשלים השגורים בפי העם (אפשר, על שהיה מצוי עם הבריות הרבה, שהרי היה אומנותו ביצור שחר ומכירתו) — כפי שכבר ציין הר"ר מרגליות בספרו 'מרגליות הים' (בסנהדרין צד). והנה ציון המקומות במלואם:

ברכות מג: נט. שם ע"ב; וע' שבת נג. וברש"י; יומא עט: סוכה כב: תענית ו: סוטה י. גטין ל: ב"מ נט. (פעמיים); סנהדרין נב. (צד: לפי גרסה אחת); צה. צה: צו. צח: קב: קג. (פעמיים) קה. קו. חולין נח: נדה לא. ובדומה מצינו לרב פפא 'כדחפני אינשי... כדקמצי אינשי...' (יומא מז.). וכן דרכו של רבו — רבא, לומר 'היינו דאמרי אינשי' — שבת סב: תענית כג. מגילה יב. חגיגה ה. י. (ע"ש); ב"ב טז:

וכן מצאנו לרב חמש פעמים — יומא כ: יבמות סג. לעיל מה: צד. להלן קו. וכן לאביי, שלש פעמים — מגילה ז: ב"ב טז: קעד: רב יוסף ורבינא — כ"א פעמיים. (פסחים כח. חגיגה ט: יומא יח. מגילה.).

'בלעם — חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר וילך שפי. שמשון — חיגר בשתי רגליו היה, שנאמר שפיפן עלי ארח. דרש 'שפיפון' — שפיה כפולה, כמו שכתב רש"י. וכיוצא בזה מצאנו בדברי רז"ל שסיומת 'ון' בא להכפיל ולרבות — ע' פסחים קיה. 'קשין מזונותיו של אדם כפליים כילודה, דאילו ביולדה כתיב בעצב ובמזונות כתיב בעצבון. (וראה בראשית רבה (כה, ג ועוד) שכינו 'רעבון' — רעב גדול ומכופל).

אולם, מצאנו אצל הקדמונים שכתבו שסיומת זו משמשת כהקטנה, כמו 'אישון' — על שם שמששתקף בו איש קטן (אבן עזרא; רד"ק. אך רש"י במשלי יז, ח פרשו מלשון חשך); יום טוב נקרא 'שבתון' — על שם שהוא כשבת מוקטנת. (פרי צדיק — שבת הגדול; 'נפש חיה' (מרגליות) תל). וכן פירש המהרש"א (לעיל ח: דלא כפירש"י) במה שדרשו מ'סאון' — לרבות מידה קטנה.

(ובפרי צדיק שם (ובסדר ויחי, ג) הסביר שדרשת 'בעצבון' דלעיל אינה סותרת ללשון הקטנה, לפי ששתי בחינות הן. ע"ש. אולם נראה שע"ד הפשט הכוונה להכפלה וריבוי, כדכא. ואולי אפשר שהמשמעות תמיד לדבר חריג שאינו בגודלו הטבעי, פעמים לריבוי פעמים למיעוט).

בדומה לכך, מצאנו במלה מוכפלת, כ'רקרק' ו'אדמדם', שפרש רש"י (ויקרא יג, מט) שהוא חזוק והכפלה — 'ירוק שבירוקים'. ובאבן עזרא שם (כשיטתו ב'ון') פרש שהתוספת באה לגרוע, והכוונה לירוק חלש, וכמילת 'שחרחרת'. והביא שיש מפרשים להפך.

וילך שפי בגימטריא: חיגר ברגל. (בעל הטורים בלק כג, ג.)

בלעם כינה את עצמו 'גבר' — נאום הגבר, הוא כינוי לתרנגול. (ע' יומא כ.). כשם שהתרנגול נואף יותר מכל החיות, כן בלעם היה שטוף בזימה, עד שרבע אתונו. וכמו שהתרנגול יודע העתים, כן בלעם יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס. (סנהדרין קה. וכן המשילו שעה זו בלבנונית כרבולת התרנגול). וכמו שדרך התרנגול לעמוד על רגל אחת, (ע' ברכות ז.), כך בלעם חיגר ברגלו אחת היה. (שם).